

sas vero arbores insultatur hominibus, ut intelligant quam sit erubescendum sine fructu bonorum operum esse in agro Dei, hoc est, in Ecclesia; et timeant ne deserat eos Deus, quia et ipsi in agris suis infructuosas arbores deserunt, nec aliquam culturam eis adhibent. Ante peccatum ergo hominis non est scriptum, quod terra aliud protulerit uisi herbam pabuli et ligna fructuosa: post peccatum autem videmus multa horrida et infructuosa de terra nasci, credo propter eam causam quam diximus. Sic enim dicitur ad primum hominem posteaquam peccavit: « Maledicta erit terra tibi in omnibus operibus tuis: in » tristitia et gemitu edes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ: » spinas et tribulos ejiciet tibi, et edes pabulum agri tui: » in sudore vultus tui edes panem tuum, donec revertaris in terram de qua sumptus es; quia terra es, et in » terram ibis¹. »

XX. « Et dixit Deus: Fiant sidera in firmamento coeli, » sic ut luceant super terram, et dividant inter diem et » noctem, et sint in signa, et in tempora, et in dies, et » in annos, et sint in splendorem in firmamento coeli, » sic ut luceant super terram. Et sic est factum. Et fecit » Deus duo luminaria, majus et minus: luminare majus » in inchoationem diei, et luminare minus in inchoationem noctis, et stellas. Et posuit illas Deus in firmamento coeli, sic ut luceant super terram, et præsint » diei et nocti, et dividant inter diem et noctem. Et vidit » Deus quia bonum est. Et facta est vespera, et factum » est mane dies quartus². » Hic primo quærent, quomodo quarto die facta sint sidera, id est, sol et luna et stellæ. Tres enim dies superiores quomodo esse sine sole potuerunt, cum videamus nunc solis ortu et occasu diem transigi, noctem vero nobis fieri solis absentia, cum ab

¹ Gen. III, 17-19. — ² Id. I, 14-19.

alia parte mundi ad Orientem redit? Quibus respondemus, potuisse fieri, ut tres superiores dies singuli per tantam moram temporis computarentur, per quantam moram circumit sol, ex quo procedit ab Oriente quousque rursus ad Orientem revertitur. Hanc enim moram et longitudinem temporis possent sentire homines etiamsi in speluncis habitarent, ubi orientem et occidentem solem videre non possent. Atque ita sentitur potuisse istam moram fieri etiam sine sole antequam sol factus esset, atque ipsam moram in illo triduo per dies singulos computatam. Hoc ergo responderemus, nisi nos revocaret quod ibi dicitur: « Et facta est vespera, et factum est mane, » quod nunc sine solis cursu videmus fieri non posse. Restat ergo ut intelligamus, in ipsa quidem mora temporis ipsas distinctiones operum sic appellatas, vesperam propter transactionem consummati operis, et mane propter inchoationem futuri operis, de similitudine scilicet humanorum operum, quia plerumque a mane incipiunt, et ad vesperam desinunt. Habent enim consuetudinem divinæ Scripturæ de rebus humanis ad divinas res verba transferre.

XXI. Deinde quærent ut quid dictum sit de sideribus: « Et sint in signa et in tempora. » Numquid enim, aiunt, tres illi dies sine temporibus esse potuerunt, aut ad temporis spatia non pertinent? Sed « In signa et tempora » dictum est, ut per hæc sidera tempora distinguantur, et ab hominibus dignoscantur: quia si currant tempora, et nullis distinguantur articulis, qui articuli per siderum cursus notantur, possunt quidem currere tempora atque præterire; sed intelligi et discerni ab hominibus non possunt. Sicut horæ quando nubilus dies est, transeunt quidem, et sua spatia peragunt; sed distinguere a nobis et notari non possunt.

XXII. Quod autem dictum est : « Et fecit Deus duo luminaria , luminare majus in inchoationem diei , et luminare minus in inchoationem noctis , » pro eo dictum est ac si diceretur , in principatum diei et in principatum noctis. Non enim sol tantummodo inchoat diem , et non etiam peragit et finit : luna vero aliquando media nocte vel in fine noctis ad nos procedit : si ergo illæ noctes , quibus hoc facit , non ab ista inchoantur , quomodo in inchoationem noctis facta est ? Si autem per inchoationem principium intelligas , et per principium principatum , manifestum est , quia per diem sol principatum tenet , luna vero per noctem ; quia etsi cætera sidera tunc apparent , illa tamen suo fulgore superat omnia , et ideo princeps eorum rectissime dicitur.

XXIII. Quod autem dictum est : « Et dividant inter diem et noctem : » potest hic fieri calumnia , ut dicatur : Quomodo jam Deus diviserat superius inter diem et noctem , si hoc , quarto die , sidera faciunt ? Sic igitur hic dictum est : « Dividant inter diem et noctem , » tanquam si diceretur , Sic inter se diem dividant et noctem , ut soli dies detur , nox autem lunæ et sideribus cæteris. Quæ duo jam divisa erant , sed nondum inter sidera , ut jam certum esset de siderum numero , quid per diem , et quid per noctem appareret hominibus.

XXIV. « Et dixit Deus : Ejiciant aquæ reptilia animalium vivarum , et volatilia volantia super terram sub firmamento coeli. Et sic factum est. Et fecit Deus cetos magnos , et omnem animam animalium et reptantium quæ ejecerunt aquæ secundum uniuscujusque genus , et omne genus volatile pennatum secundum genus. Et vidit Deus quia bona sunt , et benedixit illa Deus dicens : Crescite et multiplicamini , et replete aquas maris , et volatilia multiplicentur super terram. Et facta est ves-

» pera , et factum est mane dies quintus¹. » Hic solent reprehendere , quærentes vel potius calumniantes , quare animalia non solum ea quæ in aquis vivunt , sed etiam ea quæ in aère volitant , et omnia pennata de aquis nata scriptum sit. Sed sciant omnes quos hæc movent , istum aërem nebulosum et humidum , in quo aves volant , a doctissimis hominibus qui hæc diligenter inquirunt , cum aquis solere deputari. Concrescit enim et crassus efficitur exhalationibus et quasi vaporibus maris et terræ , et de ipso humore pinguescit quodam modo , ut volatus avium portare possit. Ideo per noctes serenas etiam rorat , cujus roris guttæ mane in herbis inveniuntur. Nam mons ille Macedoniæ , qui Olympus vocatur , tantæ altitudinis esse dicitur , ut in ejus cacumine nec ventus sentiatur , nec nubes se colligant , quia excedit altitudine sua totum istum aërem humidum in quo aves volant , et ideo nec aves ibi volare asseverantur. Quod ab eis proditum dicitur , qui per singulos annos solebant , nescio quorum sacrificiorum causa , memorati montis cacumen ascendere , et aliquas notas in pulvere scribere , quas alio anno integras inveniebant : quod fieri non posset , si ventum aut pluviam locus ille pateretur. Deinde quia tenuitas aëris illius qui ibi est , non eos inspirabat , durare ibi non poterant , nisi spongas humectas naribus applicarent , unde crassiorem et consuetum spiritum ducerent : hi ergo indicaverunt se etiam nullam avem in eo loco aliquando vidisse. Non itaque immerito non solum pisces et cætera quæ in aquis sunt animalia , sed etiam aves de aquis natas esse , fidelissima Scriptura commemorat ; quia per istum aërem volare possunt , qui de maris et terræ humoribus surgit.

XXV. « Et dixit Deus : Ejiciat terra animam vivam secundum unumquodque genus quadrupedum et serpen-

¹ Gen. 1, 20-23.

» tium et bestiarum terræ : et sic est factum. Et fecit
 » Deus bestias terræ secundum genus, et pecora secun-
 » dum genus, et omnia repentia terræ secundum genus.
 » Et vidit Deus quia bona sunt¹. » Solent etiam istam
 Manichæi movere quæstionem ut dicant : Quid opus erat,
 ut tam multa animalia Deus faceret, sive in aquis, sive in
 terra, quæ hominibus non sunt necessaria? multa etiam
 pernicioosa sunt et timenda. Sed cum ista dicunt, non in-
 telligunt quemadmodum omnia pulchra sunt conditori et
 artifici suo, qui omnibus utitur ad gubernationem uni-
 versitatis, cui summa lege dominatur. Si enim in alicujus
 opificis officinam imperitus intraverit, videt ibi multa in-
 strumentum quorum causas ignorat, et si multum est insi-
 piens, superflua putat. Jamvero si in fornacem incautus
 ceciderit, aut ferramento aliquo acuto, cum id male tractat,
 se ipsum vulneraverit, etiam pernicioosa et noxia existimat
 ibi esse multa. Quorum tamen usum quoniam novit artifex,
 insipientiam ejus irridet, et verba inepta non curans,
 officinam suam instanter exercet. Et tamen tam stulti sunt
 homines, ut apud artificem hominem non audeant vituperare
 quæ ignorant, sed cum ea viderint credant esse necessaria,
 et propter usus aliquos instituta : in hoc autem mundo
 cujus conditor et administrator prædicatur Deus, audent
 multa reprehendere quorum causas non vident, et in operibus
 atque instrumentis omnipotentis Artificis volunt se videri
 scire quod nesciunt.

XXVI. Ego vero fateor me nescire mures et ranæ quare
 creatæ sint, aut muscæ aut vermiculi : video tamen omnia
 in suo genere pulchra esse, quamvis propter peccata nostra
 multa nobis videantur adversa : non enim animalis alicujus
 corpus et membra considero, ubi non mensuras et numeros
 et ordinem inveniam ad unitatem concordia

¹ Gen. 1, 24 et 25.

pertinere. Quæ omnia unde veniant non intelligo, nisi a
 summa mensura, et numero, et ordine, quæ in ipsa Dei
 sublimitate incommutabili atque æterna consistunt. Quod si
 cogitarent isti loquacissimi et ineptissimi, non nobis tæ-
 edium facerent, sed ipsi considerando omnes pulchritudines
 et summas et infimas, Deum artificem ubique laudarent;
 et quoniam nusquam offenditur ratio, sicubi forte sensus
 carnalis offenditur, non rerum ipsarum vitio, sed nostræ
 mortalitatis meritis imputarent. Et certe omnia animalia
 aut utilia nobis sunt, aut pernicioosa, aut superflua.
 Adversus utilia non habent quid dicant; de perniciosis
 autem vel punimur vel exercemur vel terremur, ut non vitam
 istam multis periculis et laboribus subditam, sed aliam
 meliorem, ubi securitas summa est, diligamus et desideremus,
 et eam nobis pietatis meritis comparemus. De superfluis
 vero quid nobis est quærere? Si tibi displicet quod non
 prosunt, placeat quod non obsunt; quia etsi domui nostræ
 non sunt necessaria, eis tamen completur hujus universitatis
 integritas, quæ multo major est quam domus nostra et
 multo melior. Hanc enim multo melius administrat Deus,
 quam unusquisque nostrum domum suam. Usurpa ergo
 utilia, cave pernicioosa, relinque superflua. In omnibus
 tamen cum mensuras, et numeros, et ordinem vides,
 artificem quære. Nec alium invenies, nisi ubi summa
 mensura, et summus numerus, et summus ordo est, id est,
 Deum, de quo verissime dictum est, quod omnia in
 mensura, et numero, et pondere disposuerit¹. Sic
 fortasse uberiolem capies fructum, cum Deum laudas in
 humilitate formicæ, quam cum transis fluvium in alicujus
 jumenti altitudine.

XXVII. » Et dixit Deus : Faciamus hominem ad imaginem
 » nem et similitudinem nostram, et habeat potestatem pis-

¹ Sap. xi, 20.

» cium maris, et volatiliū cœli, et omnium pecorum et
 » ferarum, et omnis terræ, et omnium reptiliū, quæ
 » super terram repunt¹, » et cætera usque ad vesperam et
 mane quo completur dies sextus. Istam maxime quæstio-
 nem solent Manichæi loquaciter agitare, et insultare nobis
 quod hominem credamus factum ad imaginem et simili-
 tudinem Dei. Attendunt enim figuram corporis nostri, et
 infeliciter quærent, utrum habeat Deus nares, et dentes,
 et barbam, et membra etiam interiora, et cætera quæ in
 nobis sunt necessaria. In Deo autem talia ridiculum est,
 imo impium credere, et ideo negant hominem factum esse
 ad imaginem et similitudinem Dei. Quibus respondemus,
 membra quidem ista in Scripturis plerumque nominari,
 cum Deus insinuat̄ audientibus parvulis; et hoc non so-
 lum in Veteris Testamenti libris, sed etiam in Novi. Nam
 et oculi Dei commemorantur, et aures, et labia, et pe-
 des, et ad dexteram Dei Patris sedere evangelizatur Filius.
 Et ipse Dominus dicit: « Nolite per cœlum jurare, quia
 » sedes Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum
 » ejus est². » Item ipse dicit, quod in digito Dei ejiciebat
 dæmonia³. Sed omnes qui spiritaliter intelligunt Scrip-
 turas, non membra corporea per ista nomina, sed spiri-
 tales potentias accipere didicerunt, sicut galeas, et scutum,
 et gladium, et alia multa⁴. Primo ergo istis hæreticis di-
 cendum est, qua impudentia de talibus verbis Veteri Tes-
 tamento calumnientur, cum etiam in Novo hæc posita
 videant, aut fortasse non videant, sed cum litigant excæ-
 centur.

XXVIII. Sed tamen noverint in catholica disciplina
 spiritalis fideles non credere Deum forma corporea defi-
 nitum; et quod homo ad imaginem Dei factus dicitur,
 secundum interiorem hominem dici, ubi est ratio et in-

¹ Gen. i, 26. — ² Matth. v, 35. — ³ Luc. xi, 10. — ⁴ Ephes. vi.

tellectus: unde etiam habet potestatem piscium maris,
 et volatiliū cœli, et omnium pecorum, et ferarum, et
 omnis terræ, et omnium reptentium quæ repunt super
 terram. Cum enim dixisset, « Faciamus hominem ad ima-
 » ginem et similitudinem nostram, » addidit continuo:
 « Et habeat potestatem piscium maris et volatiliū cœli, »
 et cætera: ut intelligeremus non propter corpus dici ho-
 minem factum ad imaginem Dei, sed propter eam potes-
 tatem qua omnia pecora superat. Omnia enim animalia
 cætera subjecta sunt homini, non propter corpus, sed
 propter intellectum, quem nos habemus, et illa non ha-
 bent: quamvis etiam corpus nostrum sic fabricatum sit,
 ut indicet nos meliores esse quam bestias, et propterea
 Deo similes. Omnium enim animalium corpora, sive quæ
 in aquis, sive quæ in terra vivunt, sive quæ in aère voli-
 tant, inclinata sunt ad terram, et non sunt erecta sicut
 hominis corpus. Quo significatur etiam animum nostrum
 in superna sua, id est, in æterna spiritalia erectum esse
 debere. Ita intelligitur per animum maxime, attestante
 etiam erecta corporis forma, homo factus ad imaginem et
 similitudinem Dei.

XXIX. Aliquando etiam solent dicere: Quomodo acce-
 pit homo potestatem piscium maris, et volatiliū cœli, et
 omnium pecorum, et ferarum, cum videamus a multis fe-
 ris homines occidi, et a multis volatilibus nobis noceri,
 quæ volumus vel vitare, vel capere, et plerumque non pos-
 sumus? quomodo ergo in hæc accepimus potestatem?
 Hic illis primo dicendum est, quod multum errent qui
 post peccatum considerant hominem, cum in hujus vitæ
 mortalitatem damnatus est, et amisit perfectionem illam
 qua factus est ad imaginem Dei. Sed si damnatio ejus tan-
 tum valet, ut tam multis pecoribus imperet: quamvis
 enim a multis feris propter fragilitatem corporis possit

occidi, a nullis tamen domari potest, cum ipse tam multas et prope omnes domet. Si ergo hæc hominis damnatio tantum valet, quid de regno ejus cogitandum est, quod ei renovato et liberato divina voce promittitur.

XXX. Quod autem scriptum est: « Masculum et foemina nam fecit illos, et benedixit eos Deus dicens: Crescite » et multiplicamini, et generate, et replete terram¹: » rectissime quaeritur quemadmodum accipienda sit conjunctio masculi et foeminae ante peccatum, et ista benedictio qua dictum est: « Crescite et multiplicamini, et » generate, et replete terram: » Utrum carnaliter, an spiritualiter accipienda sit. Licet enim nobis eam etiam spiritualiter accipere, ut in carnalem foecunditatem post peccatum conversa esse credatur. Erat enim prius casta conjunctio masculi et foeminae²; hujus ad regendum, illius ad obtemperandum accommodata: et spiritalis foetus intelligibilem et immortalium gaudiorum replens terram, id est, vivificans corpus, et dominans ejus, id est, ita subjectum habens, ut nullam ex eo adversitatem, nullam molestiam pateretur. Quod ideo sic credendum est, quia nondum erant filii saeculi hujus antequam peccarent. Filii enim saeculi hujus generant et generantur, sicut Dominus dicit³, cum in comparatione futuræ vitæ, quæ nobis promittitur, carnalem istam generationem contemnendam esse demonstrat.

XXXI. Et quod eis dictum est: « Habete potestatem » piscium maris, volatilium caeli, et reptantium omnium » quæ repunt super terram⁴: » salvo quidem intellectu, quo manifestum est omnibus his animalibus hominem ratione dominari, recte tamen intelligitur etiam spiritualiter, ut omnes affectiones et motus animi, quos habemus istis

¹ Gen. 1, 28. — ² Vide 1 Retract. cap. x, n. 2. — ³ Luc. xx, 34. — ⁴ Gen. 1, 28.

animalibus similes, subditos haberemus, et eorum dominaremur per temperantiam et modestiam. Cum enim non reguntur isti motus, erumpunt et pergunt in foedissimas consuetudines, et per diversas perniciosasque delectationes nos rapiunt, et faciunt similes omni generi bestiarum. Cum autem reguntur et subjiciuntur, omnino mansuescunt et nobiscum concorditer vivunt. Non enim a nobis alieni sunt motus animi nostri. Pascuntur etiam nobiscum cognitione rationum et morum optimorum, et vitæ æternæ, tanquam herbis seminalibus et lignis fructiferis et herbis viridibus. Et hæc est hominis vita beata atque tranquilla, cum omnes motus ejus rationi veritatique consentiunt, et vocantur gaudia, et amores sancti, et casti, et boni. Si autem non consentiunt, nihilominus dum negligenter geruntur, conscindunt et dissipant animum, et faciunt vitam miserrimam; et vocantur perturbationes, et libidines, et concupiscentiæ malæ. De quibus jam nobis præcipitur, ut eas cum quanto possumus labore crucifigamus in nobis, donec absorbeatur mors in victoriam. Dicit enim Apostolus. « Qui autem Jesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum perturbationibus et concupiscentiis¹. » Vel hinc enim quis admoneri debet², non carnaliter hæc esse intelligenda, quia herbæ virides et ligna fructifera omni generi bestiarum, et omnibus volatilibus et omnibus serpentibus in Genesi dantur ad cibum³, cum videamus leones et accipitres et milvos et aquilas non pasci nisi carnibus, et interfectione aliorum animalium. Quod etiam de nonnullis serpentibus credo, qui sunt in arenosis et desertis locis, ubi nec lignum nec herba nascitur.

XXXII. Sane non est negligenter prætereundum quod dictum est: « Et vidit Deus omnia quaecumque fecit, esse

¹ Gal. v, 24. — ² Vide 1 Retract. cap. x, n. 2. — ³ Gen. 1, 30.

» bona valde¹.» Cum enim de singulis ageret, dicebat tantum : « Vidit Deus quia bonum est : « cum autem de omnibus diceretur, parum fuit dicere « bona, » nisi adderetur et « valde. » Si enim singula opera Dei cum considerantur a prudentibus, inveniuntur habere laudabiles mensuras, et numeros, et ordines in suo quæque genere constituta, quanto magis omnia simul, id est, ipsa universitas, quæ istis singulis in unum collectis impletur. Omnis enim pulchritudo quæ partibus constat, multo est laudabilior in toto quam in parte : sicut in corpore humano, si laudamus oculos solos, si nasum solum, si solas genas, aut solum caput, aut solas manus, aut solos pedes, et cætera si pulchra singula et sola laudamus; quanto magis totum corpus cui omnia membra, quæ singula pulchra sunt, conferunt pulchritudinem suam : ita ut manus pulchra, quæ etiam sola laudabatur in corpore, si separaretur a corpore, et ipsa amittat gratiam suam, et cætera sine illa inhonesta sint : tanta est vis et potentia integritatis et unitatis, ut etiam quæ multa sunt bona tunc placeant, cum in universum aliquid conveniunt atque concurrunt. Universum autem ab unitate nomen accepit. Quod si Manichæi considerarent, laudarent universitatis auctorem et conditorem Deum; et quod eos propter conditionem nostræ mortalitatis in parte offendit, redigerent ad universi pulchritudinem, et viderent quemadmodum Deus fecerit omnia non solum bona, sed etiam bona valde. Quia etiam in sermone aliquo ornato atque composito si consideremus singulas syllabas, vel etiam singulas litteras, quæ cum sonuerint statim transeunt, non in eis invenimus quid delectet atque laudandum sit. Totus enim ille sermo non de singulis syllabis aut litteris, sed de omnibus pulcher est.

¹ Gen. 1, 31.

XXXIII. Jam nunc videamus etiam illud, quod solent majore impudentia, quam imperitia deridere, quod scriptum est, Deum consummato cælo, et terra, et omnibus quæ fecit, requiescisse die septimo ab omnibus operibus suis, et benedixisse diem septimum, et sanctificasse eum, quia requievit ab operibus suis¹. Dicunt enim : Quid opus erat ut Deus requiesceret? An forte operibus sex dierum fatigatus et lassatus erat? Addunt etiam Domini testimonium, ubi ait : « Pater meus usque nunc operatur² : » Et hinc multos imperitos decipiunt, quibus persuadere conantur Novum Testamentum Veteri Testamento adversari. Sed sicut illi quibus Dominus dicit : « Pater meus usque » nunc operatur, » carnaliter opinabantur requiem Dei, et carnaliter sabbatum observantes non videbant quid illius diei significatio figuraret : sic et isti diversa quidem voluntate, pariter tamen non intelligunt sabbati sacramentum. Et illi enim carnaliter observando, et isti carnaliter execrando, sabbatum non noverunt. Transeat ergo unusquisque ad Christum ut auferatur velamen³, sicut Apostolus dicit. Velamen enim auferitur, quando similitudinis et allegoriæ cooperimento ablato, veritas nudatur, ut possit videri.

XXXIV. Primo ergo hujus locutionis regula in multis divinarum Scripturarum locis animadvertenda atque discenda est. Quid enim aliud significat, quod dicitur Deus requiescisse ab omnibus operibus suis, quæ fecit bona valde, nisi requiem nostram quam nobis daturus est ab omnibus operibus nostris, si et nos bona opera fecerimus. Secundum ipsam figuram locutionis dicit et Apostolus : « Quid enim oremus sicut oportet nescimus, sed ipse » Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus⁴. » Non enim Spiritus sanctus gemit, quasi indigeat, aut an-

¹ Gen. 11, 2. — ² Joan. v, 17. — ³ 2 Cor. 11, 16. — ⁴ Rom. viii, 26.

gustias patiatur, qui secundum Deum interpellat pro sanctis : sed quia ipse nos movet ad orandum cum gemimus, quod ipso movente nos facimus, ipse facere dictus est. Sic dicitur etiam illud : « Tentat vos Dominus Deus » vester, ut sciat si diligitis eum¹. » Non enim ut sciat ipse quem nihil latet, sed ut scire nos faciat, quantum in ejus dilectione profecerimus, tentari nos permittit. Secundum ipsam locutionem dicit et Dominus noster, nescire se diem et horam de fine sæculi². » Quid enim potest esse quod ille nesciat? Sed quia hoc utiliter occultabat Discipulis, nescientem se esse dixit, quia illos nescientes occultando faciebat. Secundum hanc figuram etiam Patrem solum dixit scire diem ipsum, quia eundem Filium scire faceret. Ex hac figura multæ quæstiones in divinis Scripturis eis, qui jam genus locutionis hujus noverunt, sine ulla difficultate solvuntur. Talibus locutionibus etiam abundat nostra consuetudo, cum dicimus lætum diem, quia nos lætos facit; et pigrum frigus, quia nos pigros facit; et fossam cæcam, quia nos eam non videmus; et linguam politam, quia verba polita facit: postremo etiam quietum ab omnibus molestiis tempus dicimus, in quo nos ab omnibus molestiis quieti sumus. Sed et Deus requievisse dicitur est ab omnibus operibus suis, quæ fecit bona valde, quia in illo requiescimus ab omnibus operibus nostris, si opera bona fecerimus: quia et ipsa bona opera nostra illi tribuenda sunt qui vocat, qui præcipit, qui viam veritatis ostendit, qui ut et velimus invitat, et vires implendi ea quæ imperat, subministrat.

XXXV. Sed quare septimo die requies ista tribuatur, diligentius considerandum arbitror. Video enim per totum textum divinarum Scripturarum sex quasdam ætates operosas, certis quasi limitibus suis esse distinctas, ut in

¹ Deut. xiii, 3. — ² Matth. xxiv, 36.

septima speretur requies; et easdem sex ætates habere similitudinem istorum sex dierum, in quibus ea facta sunt, quæ Deum fecisse Scriptura commemorat. Primordia enim generis humani, in quibus ista luce frui cœpit, bene comparantur primo diei quo fecit Deus lucem. Hæc ætas tanquam infantia deputanda est ipsius universi sæculi, quod tanquam unum hominem proportionem magnitudinis suæ cogitare debemus: quia unusquisque homo cum primo nascitur, et exit ad lucem, primam ætatem agit infantiam. Hæc tenditur ab Adam usque ad Noë generationibus decem. Quasi vespera hujus diei fit diluvium: quia et infantia nostra tanquam oblivionis diluvio deletur.

XXXVI. Et incipit mane a temporibus Noë secunda ætas tanquam pueritia, et tenditur hæc ætas usque ad Abraham aliis generationibus decem. Et bene comparatur secundo diei quo factum est firmamentum inter aquam et aquam, quia et arca in qua erat Noë cum suis, firmamentum erat inter aquas inferiores in quibus natabat, et superiores quibus compluebatur. Hæc ætas non diluvio deletur, quia et pueritia nostra non oblivione tergitur de memoria. Meminimus enim nos fuisse pueros, infantes autem non meminimus. Hujus vespera est confusio linguarum in eis qui turrem faciebant, et fit mane ab Abraham. Sed nec ista ætas secunda generavit populum Dei, quia nec pueritia apta est ad generandum.

XXXVII. Mane ergo fit ab Abraham, et succedit ætas tertia similis adolescentiæ. Et bene comparatur diei tertio, quo ab aquis terra separata est. Ab omnibus enim gentibus, quarum error instabilis et vanis simulacrorum doctrinis tanquam ventis omnibus mobilis, maris nomine bene significatur; ab hac ergo gentium vanitate et hujus sæculi fluctibus separatus est populus Dei per Abraham, tanquam terra cum